

AZ MTA PSZICHOLÓGIAI KUTATÓINTÉZET TÖRTÉNETE

Az MTA Természettudományi Kutatóközpont Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézetének története 1892-ben kezdődött, amikor Ranschburg Pál megalapította pszichológiai laboratóriumát. Az eredetileg a Gyógypedagógiai Intézethez tartozó laboratóriumot az állam 1906-ben vette át, és az államilag támogatott kutatóhely a Mosonyi utcába költözött. A Gyógypedagógiai Pszichológiai Magyar Királyi Laboratóriumot 1829-től Schnell János vezette, neve Állami Gyógypedagógiai Nevelési Tanácsadóra, majd 1943-tól Gyermeklélektani Intézetre változott. 1955-ben a Magyar Tudományos Akadémia intézete lett Gyermeklélektani Intézetként. Mai formáját 1965-ben nyerte el, neve MTA Pszichológiai Intézet lett, feladatává a pszichológia alap- és alkalmazott kutatás vált, igazgatóul Bartha Lajost nevezték ki. A Szondi utca 83-86. épületébe 1936-ban költözött az intézet. Neve 1999-ben MTA Pszichológiai Kutatóintézet, 2012-ben - csatlakozva az MTA Természettudományi Kutatóközponthoz – Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet lett. Akadémiai kutatóintézetként mindvégig több helyen működtek az intézet laboratóriumai, így az Arany János Iskolában a Sashegyen, az MTA irodaházában, a Teréz Körúton, és a Victor Hugo utcában, sőt volt egy állatkísérletes laboratórium a Sportkórház területén is, Gerbner Mátyás igazgatóhelyettes vezetésével. E költözködések érintettek számos kutatócsoportot, az igazgatóságot, intézeti könyvtárt és a gazdasági osztályt.

Ranschburg Pál kísérleti pszichológiai munkája illeszkedett kora kutatási irányaihoz, módszereihez, az emlékezet területén nemzetközileg is elismert kutató volt. Az intézet szélesebb tevékenységére jellemző, hogy innen indult Szondi Lipót pályája. Schnell János vezetése alatt az intézet tevékenysége jelentősen átalakult, működésének területe a klinikai gyermekpszichológia, pályaválasztási tanácsadás és az iskolapszichológia lett. Az egymást követő korszakok nem kedveztek a pszichológiai több területének, így az alapkutatásoknak sem, a kivételt talán a háborút követő néhány év jelentette. Az intézet fent jelzett profilja annyiban szerencsés volt, hogy a gyakorlati orientációja lehetővé tette fennmaradását. Maga a tanácsadó tevékenység évekig folytatódott akkor is, amikor az intézet az MTA-hoz került. Az elméleti tájékozódást viszont erősen behatárolta a szovjet pszichológia sokszor már eleve vulgarizált eredményeinek adaptálási igénye. Lényeges kiinduló pontot jelentettek a pavlovi elvek. A

„magasabb rendű idegrendszer kutatásai” természetesen elméleti korlátot jelentettek, ugyanakkor nem elhanyagolható egy pozitív vonatkozás: „rugalmas kezelése” lehetővé tette a kísérleti kutatásokat, és elindított (több hazai kutatóhelyen) egy olyan irányzatot, mely természetesen tartotta a pszichológia és az idegtudomány összekapcsolódását. Ez az irány azután módszereiben, elméleti alapjaiban és tematikájában összekapcsolódott a széles értelemben vett nemzetközi kutatási tendenciákkal.

Az intézet nevéből kikerülő „gyermeklélektan” alapos koncepcionális változást jelentett. Az elképzelés lényege az volt, hogy a kutatóintézet a pszichológia szinte valamennyi területén végezzen kutatásokat. Ezért az alapkutatási területek mellett létrejöttek a munkapszichológiai, klinikai pszichológiai és pedagógiai pszichológiai osztályok.

Az elképzelés azonban nem bizonyult életképesnek, megfelelő terep hiányában a klinikai pszichológiai és munkapszichológiai kutatások rövidesen megszűntek. A pedagógiai pszichológia területén viszont az intézet - Lénárd Ferenc munkássága kapcsán - jelentős központtá vált. Halála után ez az alkalmazott terület is fokozatosan elsorvadt.

Az alap kutatás három fő iránya, a széles értelemben vett általános pszichológia/pszichofiziológia, a szociálpszichológia és a fejlődéslélektan –explicit módon is megfogalmazott fő témacsoportként– máig is meghatározza az intézet működését.

Az általános pszichológiai kutatások egyik iránya, az észlelés pszichofizikai irányultságú vizsgálatai Tánzos Zsolt nevéhez fűződött, aki az intézet Általános Pszichológiai Osztályának első vezetője volt. Az osztály kutatási irányának meghatározójává Marton Magda vált. Eredetileg személyiségtipológiai kiindulású kutatásai kiterjedtek az összehasonlító lélektan több alapkérdésére, és az információfeldolgozás máig is fontos területeire. Elindította az eseményhez kötött agyi elektromos jelenségek vizsgálatát az intézetben, amivel kora „módszertani avantgardjához” csatlakozott. Empirikus és elméleti kutatásai a vizuális-pszichomotoros testséma kialakulásában, és ennek filo- és ontogenetikus szerepének felismerésében klasszikusnak tekinthetők, csakúgy, mint kutatásai a szemmozgások információ felvételben játszott szerepének területén. Több éven keresztül fontos kutatások folytak az osztályon a mozgásszerveződés témakörében Semjén András irányításával. Az osztály vezetését Marton Magdától 1980-ban Czigler István (1993-2000-ig igazgatóhelyettes, 2000-től az intézet igazgatója) vette át. Az eseményhez kötött agyi elektromos változások vizsgálata továbbra is a módszertan meghatározója maradt. A témakör a figyelmi jelenségek, és az idős kori kognitív változások vizsgálata irányába tartott, illetve amikor az osztályhoz csatlakozott Winkler István, aki 2000-től átvette az osztály vezetését, az akusztikus információfeldolgozás vált az osztály újabb meghatározó témakörévé. Jelenleg az osztály

három kutatócsoportból áll, a harmadik kutatócsoport, Balázs László vezetésével bekapcsolódott az európai úrkutatásba.

Az idegtudományi kutatások kiszélesedésében lényeges szerepet játszott, hogy az intézet két igazgatója e terület szakembere volt, 1970-73 között Ádám György, majd 1976-ig Tomka Imre. Máig is tartó hatása lett annak, hogy 1976-ban igazgatóhelyettesként az intézetbe került Karmos György (1976-1993 között igazgatóhelyettes, 1993-2000 között az intézet igazgatója), aki megalapította a Pszichofiziológiai Osztályt. A kutatási terület az eseményhez kötött agyi elektromos jelenségek genezise, valamint humán akusztikus jelenségek állapotmodelljeinek kialakítása volt. Az osztály munkatársai érdeklődésének differenciálódásával Molnár Márk (2010-től igazgatóhelyettes) patológiai jelenségek főként nem-lineáris technikák alkalmazására alapított kutatócsoportot. Csépe Valéria (2008-tól az MTA főtitkárhelyettese) fejlődés-pszichofiziológiai kutatócsoportja a beszéd több alapjelenségét, fejlődési nyelvi zavarokat és számolási zavarokat állított kutatásai középpontjába. Az eredeti témakört a jelenleg az Ulbert István által vezetett kutatócsoport viszi tovább.

A pszichológia általános megbélyegzettségén belül a szociálpszichológia helyzete a hatvanas évekig különösen mostoha volt. Az intézetben 1967-ben alakult szociálpszichológiai részleg így különösen fontos fejleményként értékelendő. Az osztály vezetője Pataki Ferenc (1976 és 1993 között az intézet igazgatója) lett. Szenior munkatársa lett Halász László és rövidebb ideig Hunyady György. A kutatások széles területen (művészetpszichológia, attitűddinamika, csoportdinamika) indultak el, majd Engländer Tibor (1993-1996 között igazgatóhelyettes) bevonásával, a döntésszociológiával is kiegészültek. Önálló irányt képeztek Vári Györgyné életpálya-vizsgálatai. Az osztály vezetését 1993-tól László János (1996-2000 között igazgatóhelyettes) vette át. Kutatásai kiindulása az emlékezet sémák, a szociális reprezentáció vizsgálata volt. Kognitív szociálpszichológiai irányultsága a narratív pszichológia irányába mozdult, jelenleg kutatócsoportjának ez a fő kutatási területe.

A társadalompszichológia más irányát jelentette Garai László csoportjának megalakulása 1970-ben. E csoport kiindulása a kor domináló filozófiájából levezetett személyiségelmélet volt. A csoportba kerülő Erős Ferenc (2000-2010 között igazgatóhelyettes), érdeklődése a szociális identitás és az elméleti pszichoanalízis, jelenleg e témakörökben vezet kutatócsoportot. A harmadik szociálpszichológiai irányultságú kutatócsoportot Fülöp Márta (2011-től igazgatóhelyettes) alakította ki, témaköre a versengés sokoldalú vizsgálata. E három csoport működése a társadalompszichológián belül jelentős témakoncentráció a kezdeti témák sokféleségéhez képest.

Az intézet vezetése mindig lényegesnek tekintette a fejlődéslélektani kutatásokat. Az e témakörben alakult osztályt eredetileg Bartha Lajos vezette. Ranschburg Jenő vezetésével az osztály az 1970-es évek közepén alakult újjá. Vezetőjének érdeklődése a fejlődés lélektani és nevelépszichológiai ismeretterjesztés felé fordult, ami az osztály újjászervezését tette lehetővé. Az 1990-es évek közepén ez a szerep Gergely Györgyre és Gervai Juditra hárult, és előtérbe kerültek kognitív fejlődés lélektani valamint anya-gyermek kötődést vizsgáló témák. Később az osztály két csoportra vált szét. Gergely György távozásával jelenleg a Fejlődéslélektani Csoport (kutatási kiterjednek a pszichológia és a humángenetikai határterületére) mellett e témakörben is végez kutatásokat a Topál József vezette, etológiai kiindulású Összehasonlító Viselkedéskutató csoport.

Az intézet mai szerkezete 2011-ben alakult ki, jelenleg a Szondi utcában működik a három csoportból (Kognitív Idegtudomány 1. és 2., Úrkutatás) alakult Kísérleti Pszichológiai Osztály, a Fejődés-pszichofiziológiai Csoport, a Pszichofiziológiai Csoport és az Összehasonlító Pszichofiziológiai Csoport. A Victor Hugo utcai épületben a Fejlődépszichológiai Csoport, Az Összehasonlító Viselkedéskutató Csoport, a Kulturális Pszichológiai Csoport, a Szociálpszichológiai Csoport és a Társadalomlélektani Csoport működik.

Az intézet 1981-ben alapította meg folyóiratát Pszichológia címmel. Alapító főszerkesztője Halász László volt, főmunkatársa Marton Magda. 2010-től a főszerkesztő Ehmann Bea. Az intézet könyvtára a szakma legnagyobb gyűjteménye, állománya mintegy 20000 kötet.

Az intézet történetében jelentős szerepet játszanak egyetemi kapcsolatai. E kapcsolatok közül kiemelendő az ELTE, hosszú időn keresztül a Debreceni Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Szegedi Tudományegyetem, a Semmelweis Egyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem.

Budapest, 2012. június